

УДК 94:685.34.012(470+571)“192/193”

Ю. С. Глушко

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОДИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 20–30-х рр. XX ст.

У статті досліджується вплив соціально-культурних процесів в українському радянському суспільстві 1920-1930-х рр. на генезу моди. Автор розкриває теоретичне поняття феномену моди, прослідковує зміну модних тенденцій та розглядає процес трансформації радянського костюма в залежності від економічних, політичних, соціальних та культурних умов розвитку радянського суспільства. Також прослідковано вплив авангардного мистецтва на розробку концепту радянської течії конструктивістської лінії одягу.

Ключові слова: сталінська модернізація, НЕП, радянська мода, радянський костюм, прозодряг.

Історія моди зайняла достойну нішу в історичних дослідженнях, її вивчення знаходиться на перетині кількох суспільствознавчих наук (історії, психології, економіки, культурології). Ми погоджуємося з американським дослідником фешн-теорії Джорджем Спролсом, який визначив, що психологи кажуть про моду як про пошук індивідуальності; соціологи розглядають класову конкуренцію і соціальну відповідність нормам одягу; економісти розглядають моду як пошуки дефіциту; фахівці з естетики розглядають художні складові та ідеали краси; історики пропонують пояснення еволюційних змін у дизайні [1, с.56]. Так він визначив багатомірність моди як явища. Феномен моди дозволяє простежити зміни в житті суспільства та пов'язані з ними культурні новації.

Ґрунтовними дослідженнями з історії радянської моди довоєнного періоду є праці Т. Стриженової [2], Ф. Пармона. Монографія Ш. Фіцпатрік розкриває внутрішній зміст політики сталінського режиму та відгуки на нього у радянському суспільстві [3]. Різноманітні підходи до вивчення та дослідження аспектів радянської моди місять праці Т. Адорно, О. Васильєва [1], Р. Кірсанової, Н. Лебіної та інших. До, нажаль, малочисельних досліджень з історії української моди сьогодні належать розробки З.Тканко [4], О. Коровицького [5], Л. Дихнич, Ю. Легенького. Метою цієї роботи є простеження зв'язку між суспільно-економічними трансформаціями в радянському суспільстві та модними тенденціями в одязі 1920-30-х рр. у країні.

Сьогодні існує кілька трактувань поняття моди. Так, модою позначають форму стандартизованої поведінки людей, що виникає стихійно під впливом настроїв, смаків, захоплень, які домінують у суспільстві [6, с.260]. У ширшому розумінні слова, мода – ставлення до зовнішніх форм культури (стилю життя, поведінки, матеріальних цінностей), що існують в певний період і є загальноприйнятими на даному етапі [7, с.158]. В рамках дослідження термін “мода” буде визначатися як нетривале панування певного смаку в якій-небудь сфері життя або культури, у вузькому сенсі – зміна форм костюма [7, с.160]. Фундаментальною теоретичною розробкою теорії моди стала робота Георга Зіммеля, яка поєднала в собі соціологічний та історичний аналіз [8, с.71]. Він пояснював моду як результат історико-соціальних трансформацій і був прихильником теорії моди, в основі якої лежить феномен наслідування. Згідно цій теорії, основою моди є імітація одного зразка іншим, що задовольняє потребу соціуму, дозволяє особі слідувати шляхом, яким йдуть усі інші. В рамках подвійного аналізу дослідник доводив, що мода, як суцільно соціальне явище, поєднує в собі дві діаметрально протилежні функції: об'єднання та диференціацію, що оформлюють історичну дійсність [8, с.73]. У цьому сенсі мода – історичне явище, бо з'являється у високо диференційованих, а отже і високорозвинених суспільствах, у яких кожна соціальна група за допомогою моди виражає свою спільність і єднання, схожість (об'єднавча функція) і одночасно таким чином відділяється від інших груп (диференціююча функція). Також Зіммель пояснював виникнення моди “концепцією ефекту просочування”. Відповідно до цієї концепції, нижчі верстви суспільства прагнуть наслідувати еліту, намагаються копіювати їх стиль життя, поведінку, одяг, звичаї. Таким чином, модні стандарти поступово “просочуються” зверху вниз, поширюючись – так виникає масова мода. Надалі еліта переймає нові зразки, які згодом стають модними, тим самим вона зберігає свій статус і відрізняється від інших. Маси знову намагаються опанувати нові модні тенденції та все повторюється знову [8, с.72].

У значній мірі поява моди у сучасному розумінні та збільшення її впливу на громадськість переплітається зі становленням нового типу суспільства. О. Гофманом справедливо називає характерними рисами соціальних систем, у яких функціонує мода, наступні: динамічність (суспільство прагне до змін, здійснює їх, володіє достатньо високим інноваційним потенціалом), відкритість (суспільство прагне до різноманітних контактів з іншими громадами), надмірність (у суспільстві існує розвинена система тиражування матеріальних і духовних благ), соціальна диференціація і мобільність (суспільство неоднорідне в соціальному відношенні, воно розділене на різні класи та соціальні групи). Вони можуть наслідувати один одному, запозичувати один в одного культурні зразки, у них існує мобільність: вертикальна (перехід індивідів з однієї групи в іншу з підвищенням або пониженням соціального стану) і горизонтальна (перехід індивідів з групи в групу із збереженням колишнього соціального положення) [9, с.124-125]. Згідно цієї характеристики, суспільства, в яких функціонує мода, можна визначити як індустріальні. Отже, мода виступає як елемент соціокультурного розвитку. У своєму функціонуванні вона не лише залежить від процесів, що протікають у суспільстві, але й сама може впливати на них.

Явище моди потрапило в поле зору філософів та соціологів з того моменту, як почало впливати на соціум та диктувати йому певні тенденції поведінки та зовнішнього вигляду. За визначення дослідників, мода – складне соціокультурне поняття, яке супроводжує людство у відповідних формах протягом шляху його існування. Специфічність функціонування моди як інституту визначає її багатовимірність. Тобто, феномен моди є специфічним через свою подвійність: вона розташована між річчю і людиною, тобто є продуктом взаємодії людини і середовища.

Цим обумовлений ще один ракурс подвійності: зв'язок з матеріальною культурою, а значить чинниками, що зумовлюють матеріальний розвиток соціуму, саме це робить моду безумовно суспільним явищем. З цих позицій можна говорити про ідеологічність, соціологічність, економічність моди, про суспільне значення аспектів, що прищеплюють моду до життя соціуму. Таким чином, мода постає багатовимірним феноменом: існуючи в просторі, утвореному перетином громадського та особистісного, об'єктивного і суб'єктивного, матеріального і духовного, зовнішнього та внутрішнього, стихійного та усвідомленого, – вона є найвищою мірою складне філософське та культурологічне поняття. Щодо історичного змісту, то зміна модного силуету одягу досить часто відображає глибокі економічні, соціально-психологічні та політичні зміни, що відбуваються в суспільстві.

В Україні на початку ХХ ст. уявлення про те, яким має бути одяг формувалося в основному в журналах мод, які цільовою аудиторією мали заможні верстви суспільства. Одяг привозили з-за кордону або шили в іноземних кравців. У спрощеному та здешевленому вигляді мода просочувалася до середньої та дрібної буржуазії, де обростала своїми характерними деталями, прикрасами, пристосовувалася до смаків та можливостей. Селяни ж та робітники, дрібні купці, міщани, орієнтувалися в своїй масі на традиції.

Перші роки становлення радянської держави – епоха, коли йшла грандіозна перебудова політичного та економічного життя країни, зміни в суспільстві спричинили необхідність створення нового візуального образу нової радянської людини. Жовтневий переворот 1917 р. змінив соціальний склад суспільства, ліквідувавши верстви дворянства і буржуазної аристократії, які складали свій власний світ, зі своїми правилами, традиціями та модою. У перетвореннях моди яскраво відбився соціальний зміст культурної революції – розрив з будь-якими проявами минулого життя.

У цей час в Україні одяг стає явною ознакою, за якою визначалася приналежність незнайомої людини до “класу експлуататорів”. Разом з останніми зникли розкішні туалети, не пристосовані до трудової діяльності. Селянський і міський костюм робітників, службовців, інтелігенції стихійно пристосовувався до нових, суворих особливостей військової і цивільної праці та побуту тих років. Червоний колір, колір прапора революції, набув в цей період найважливішого символічного значення в декоративному вирішенні костюма.

Складний економічний стан радянської країни, коли легка промисловість була знищеною пояснює своєрідність радянського одягу донепівського періоду – простота, економічність, функціональність, аскетизм. З огляду на велику дорожнечу побутових товарів, селянам доводилося доношувати старий одяг з добільшовицьких часів.

Радянська влада в контексті змін та побудови нового суспільства та нового типу громадянина проводить ідею відповідності зовнішнього вигляду марксистській доктрині [10, с.293]. Одяг мав бути функціональним, виконувати основні покладені на нього завдання (прикривати тіло та захищати його від холоду, бруду) і при цьому бути доступним пролетарям. Тобто не мав підкреслювати матеріальне положення людини, бути виразником розкоші чи багатства. Для костюма цього часу була характерною повна відсутність “декоративних надмірностей” – краваток, мереживних оздоблень, воланів, брошок, кілець. Навіть капелюхи, сумки, яскравий колір в одязі сприймалися як “буржуазні елементи, ворожі духу нового комуністичного побуту” [11, с.167].

У 1919 р. при художньо-виробничому підвідділі образотворчих мистецтв Народного комісаріату створюються “Майстерні сучасного костюма” для створення уніфікованих форм громадянського побуту одягу [2, с.17]. Це була творча експериментальна лабораторія нових форм, яка звернулася до традиційного національного костюма. У “світлому майбутньому” у них збиралися одягнути всю країну. Визначальним в образі радянської людини став стандарт – всі мали виглядати майже уніформенно [11, с.167]. Громадянам радянської країни не належало самовиражатися за допомогою костюма.

На початку 1920-х рр. цивільний одяг мав напіввійськовий вигляд: чоловіки носили прямі штани, галіфе, заправлені в чоботи, сорочки-косоворотки або гімнастюрки, кошушки, підперезані ремнем, шинелі, ватні стьобанки, селянські баранячі шапки, сукняні кашкети або червоноармійські шлеми-будьонівки. Жінки носили сатинові косоворотки, переважно темних тонів, спідниці з кашеміру, сатину або молескіну, овечі кошушки, суконні пальта, шкіряні куртки, чоботи або черевики, кашкети-“пенінки”.

Радянська держава принесла жінкам емансипацію, яка проявлялася у зміні зовнішнього вигляду – більшовицькі активістки, як і чоловіки, носили не характерні до цього кітелі, шкіряні жакети та куртки, штани, чоботи та пальта [12, с.261], підкреслюючи таким чином приналежність до революційних подій та розрив зі “старим світом”.

Поступово, більшовицька влада почала втрачати авторитет у суспільстві, тому для відновлення економіки після громадянської війни та укріплення влади більшовиків, у березні 1921 р. Х з'їзд РКП(б) прийняв рішення про заміну продрозкладки воєнного комунізму продподатком, що поклало початок переходу

до нової економічної політики. Ця модель базувалася на концепції шляху до соціалізму через державний капіталізм. Помітно змінився уклад життя робітничого класу. Саме йому належало зайняти провідне місце в суспільстві. У 1920-ті рр. держава регулярно проводила обстеження бюджетів робочих родин і стежила за їх наповнюваністю.

Однак, часто слова розходилися зі справами, матеріальні труднощі були насамперед у робітників, чиї доходи залежали тільки від розмірів заробітної плати, масове безробіття в роки НЕПу, низький культурний рівень не дозволяли робітникам серйозно поліпшити свої побутові умови. У цілому, не дивлячись на проголошені гасла, фінансове забезпечення робітників було незадовільним. Особливості умов праці та повсякденного життя робітників визначали їх “модну політику”: рідко одяг шили вдома, в основному – купували вже готовий.

Великих економічних змін зазнало українське село, однак селянського побуту вони не торкнулися: в роки НЕПу сільське господарство дозволяло повністю забезпечувати потреби сільської сім'ї, у тому числі й в одязі. Взуття та одяг селяни виготовляли самостійно, використовуючи сировину рослинного або тваринного походження. Так, у 1926-1927 рр. селяни мали можливість придбати лише 1,5 пари взуття на сім'ю в еквівалентному розрахунку [13, с.209]. Зрозуміло, якщо один з найнеобхідніших предметів побут – взуття – виготовлявся вдома, то про модні речі взагалі не йшла мова.

Поступово, у період НЕПу в країні активізувався процес зародження нової буржуазії, яка представляла собою прошарок приватних підприємців, що працювали в сфері народного господарства. Характерною рисою життя непманів була відсутність реальних правових гарантій приватної власності, а часто навіть безпеки особистості самого непмана. Це, звичайно, не сприяло накопиченню та прояву господарських рис у підприємців, спонукаючи до відповідного способу життя. Невпевненість у завтрашньому дні породжувала прагнення до демонстративного наслідування стилю життя та поведінки, манери одягатися, що були притаманні старій буржуазії та родовитій аристократії.

Завдяки НЕПу, стала відроджуватися мода на одяг європейського стилю. У чоловічому гардеробі з'явилися куртки із бобріка, верхній одяг з важких і щільних тканин – габардину, чесучі. Розкішшю вважалися чоловічі шкіряні черевики з тупими носками – “бульдоги”. Дуже поширеним одягом 20-х і початку 30-х рр. XX ст. були чоловічі полотняні штани та білі парусинові туфлі, а також смугасті футболки, їх носили як чоловіки, так і жінки. Трикошні тканини також широко використовувалися в чоловічому гардеробі – светри, жилети, шарфи. Повернулися в ужиток непманів фракки старого дворянського зразка [1, с.322], смокінги, коверкотові костюми, циліндри старого фасону, капелюхи “борсаліно”. Разом з цим відродилася мода на чоловічі тростини та люльки.

Приватні підприємці почали завозити до радянської України одяг з Європи. У дорогі модні імпортні речі одягалися самі непмани і сім'ї середніх і високопоставлених функціонерів, а також відомі люди, “обласкани” радянською владою. Ті, кому блага нової економічної політики були не по кишені, забезпечували собі модний одяг рукоділлям, перешиваючи старі сукні, перекошуючи куплені дешеві речі, конструюючи модні моделі з тканин, які вдалося “дістати”, звертаючись до викрійок з журналів мод.

В основному модно були одягнені непмани – забезпечені жінки, які не обтяжені зайвим культурним багажем, але часто із зайвою вагою. Відповідні риси не забарилися проявитися в самій моді – з неї зникла грація. Всі моделі 1920-х рр. виглядають безформно і мішкувато; низька талія підкреслює живіт. Звертає на себе увагу простота взуття та зачісок, відсутність або мінімальна кількість аксесуарів.

У той час як, заможні непмани на свій лад відтворювали європейські зразки та привозили з-за кордону новомодний одяг, а бідніші верстви населення намагалися по мірі своїх можливостей їх копіювати або обходитися тим, що є. Провідна мистецька інтелігенція Союзу вирішила питання з костюмом по-своєму.

На візуальне середовище в СРСР у період НЕПу вплинуло авангардне мистецтво – від футуризму і кубізму до абстракціонізму, але особливо місце в культурі цього часу займає конструктивізм. Останній прийнято вважати радянським явищем, одним із стилів авангардного (пролетарського) мистецтва, та він не обмежувався кордонами лише однієї країни. Так, наприклад, передвісником цього стилю в архітектурі стала Ейфелева вежа у Франції. Цей напрям мистецтва проявився у проектуванні та виробництві посуду, арматури, меблів, інтер'єру, театральних декорацій, в архітектурі та дизайні, в агітаційному дизайні, в кіно, поліграфії та рекламі, розвитку плакатної графіки і конструюванні книжок.

Головним напрямком у радянському дизайні 1920-х рр. стала розробка функціональної робочої одежі. Конструктивісти проголошували прозодяг “костюмом сьогоденного дня”; і у своїх висловлюваннях заявляли, що костюма “взагалі” не існує, а є спеціальний одяг, для певної виробничої функції [2, с.27]. Весь одяг конструктивісти поділили на дві групи: прозодяг, тобто одяг для роботи, що розрізняється залежно від виду роботи, і спецодяг, призначений для роботи в особливих умовах [2, с.82]. Конструктивісти вважали, що прозодяг мав стати своєрідним інструментом працівника поряд з безпосередніми знаряддями праці, мав продовжувати лінії тіла та верстатів. Серед основних особливостей прозодягу виділяється функціональність і доцільність: проектувалися костюми, які оформлюють різні функції: прозодяг вантажника, прозодяг вуглекопа, прозодяг інженера-конструктора. Такий “технічний” раціоналізм костюма мав підкреслювати рух людини.

За своїм призначенням, ідейним змістом, формами і застосовуваними тканинам прозодяг протиставлявся костюмам непманів, що наслідували західну моду. З цього приводу слушним є висновок художниці костюму О. Екстер: “Сучасній моді, мінливій за примхою комерсанта, ... ми повинні протиставити одяг доцільний і красивий по своїй простоті” [14, с.118].

Поруч із цим, митець Володимир Татлін займався проектуванням речей побуту, у тому числі й одягу – “нормаль-одежда”, який мав випускатися масово і призначався для повсякденного життя. Дизайнер

намагався удосконалювати традиційні речі – пальта, куртки, брюки. Його моделі вважалися зручними, ретельно продуманими і цілком відповідними реальному життю, оскільки він користувався лозунгом “Ні до нового, ні до старого, а до потрібного” [15, с.367].

Конструктивісти запропонували різні варіанти виробничих костюмів для хірургів, пілотів, пожежників, будівельників, продавців. Серед них багато комбінезонів з кишенями, із застібками на блискавці, що й на сьогодні не втратили своєї актуальності. Вперше була запропонована форма комбінезона для жінок будівельних професій, що стало сміливою новаторською пропозицією, оскільки раніше жінки не працювали в брюках [14, с.118]. Для прозодягу пропонувались сині, сірі та коричневі кольори. Окремо митці виділяли спортодяг, його вважали новим видом масового одягу для відпочинку.

Конструктивісти запропонували безпредметний орнамент для набивних тканин. Впровадження в побут тканин з новими малюнками було одним з напрямків організації соціалістичного побуту. У 1921 р. були розроблені перші зразки таких тканин. Малюнки конструктивістів називають першою радянською модою [16, с.91], бо вони проектувалися з використанням радянської символіки, але найбільш цікавими були тканини з малюнками з простих геометричних форм. Виробничий костюм був відкритою структурою. В основі його крою лежали найпростіші геометричні форми, що, як правило, поєднували прямокутні та трапецієподібні деталі різного кольору. Така простота конструкції була не тільки проявом загальної для 1920-х рр. абсолютизації геометричних форм, але й передбачала виготовлення одягу промисловим способом.

Однак, прозодяг не набув значного поширення у СРСР. Причиною цього було небажання робітничого класу змінювати свій звичний зовнішній вигляд на незрозумілий пафосний авангардний костюм. Про деякі його успіхи можна говорити лише у контексті театрального костюма. Спортодяг взагалі залишився лише розробкою на папері.

Згорання НЕПу ознаменувало початок сталінської модернізації, що включала в себе два глобальних процеси – індустріалізацію та колективізацію.

У багатьох областях СРСР селянки в кінці 20-х рр. ще пряли і ткали самі, постолі служили на селі звичним взуттям. Молоде покоління і в 20-і рр. проявляло інтерес до міського одягу і моди, особливо в нечорноземних областях, де було багато міських заробітчан. Після колективізації обстановка змінилася – різко скоротилося домашнє ткацтво. Села, що спеціалізувалися на кравецькій діяльності, як і на всіх інших промислах, зникли.

Молоді жінки змінили традиційний домотканий одяг на светри та спідниці, наслідуючи моду міста. Постолі в багатьох регіонах вийшли з ужитку. Літні сільські жінки залишалися прихильними традиційному одягу, але чоловіки різного віку майже зовсім відмовилися від колишнього селянського костюма на користь міського піджака і кепки [3, с.241].

Місто також зазнало змін. Процеси індустріалізації, що проходили в країні, впливали на динаміку поширення міської культури, включаючи і моду. Сталінська економіка породила не тільки новий стиль модного одягу, але і новий середній клас і нову еліту, встановивши різні тарифи оплати праці та розробивши способи матеріального заохочення. А. Луначарський стверджував, що якісний і красивий одяг має бути доступним всім представникам пролетаріату, проте сталінська епоха перетворила його на привілей, доступний лише обраним [3, с.152]. Наприклад, стаханівська премія перевищувала місячний заробіток ударника в десятки разів або видавалася натурою [17]. Багато хто з ударників праці витрачали свої гроші просто на якісний одяг і взуття.

Основною причиною, що гальмувала розвиток модних тенденцій на початку 1930-х рр. був гострий дефіцит одягу та низькі доходи населення. Багато хто навіть не замислювався, про те модний у них одяг чи ні, носили те, що ще можна було носити. На початку 30-х рр. і в одязі і в зачісках дуже відчувався вплив 20-х років. У 1930-1935 рр., в умовах нормованого розподілу, вироблений в країні одяг та взуття, нарівні з хлібом та іншими продуктами харчування, в основному продавався за картками. Карткова система почала скасовуватися з 1935 р. Як і в 1920-ті рр., одяг і взуття були порівняно дорогими, їх купували в силу практичної необхідності, а не для зміни гардероба.

Коло споживачів модної продукції залишалося досить обмеженим – колишні неппмани, що зуміли заробити великі гроші за період нової економічної політики, сім'ї військових і партійних начальників, а також керівників найбільш важливих для СРСР посад, за радянською термінологією, так званих, номенклатурних працівників, творча еліта, і ті, хто влаштувався на місця, що давали доступ до дефіциту.

У 1930-ті рр. радянській номенклатурі, на відміну від звичайних громадян, був доступний модний одяг, зокрема й іноземного виробництва. Проте, особливо не заохочувалося, щоб дружини і діти партійних керівників, одягалися в своєму середовищі модно і респектабельно, демонстрували достаток простому народу. На початку 1930-х рр. в середовищі радянської еліти було прийнято замовляти одяг у дорогих приватних кравців або відвідувати закриті ательє.

Після відносної стабілізації економічного становища в середині 1930-х рр. влада почала проводити курс на згладжування ознак “надзвичайності” у повсякденному житті радянських громадян. Змінилася сама стилістика часу: припинилися нападки на модний одяг і косметику, стали пропагуватися атрибути “красивого життя”, “культурного радянського побуту”. Зміна ставлення до костюма спостерігається як з боку влади, так і з боку населення.

У своєму дослідженні історик моди А. Васильєв наводить уривки з листа дівчат-колгоспниць, датованого 1937 р.: “Запити до красивого одягу ростуть. Я одягаюся тепер просто, але, по-моєму, красиво.... Ми можемо красиво одягатися ще й тому, що у нас є смак і ми стежимо за модою” [1, с.215]. Цитати

демонструють актуальність таких понять, як “краса”, “смак”, “мода” у виборі одягу. Оскільки автори листа – сільські дівчата, можна припустити, що ці поняття важливі не тільки в міській, а й у сільській місцевості. Гарно одягатися хотіли тепер не тільки представники елітарної частини суспільства, а й широкі народні маси.

Таким чином, мода постає перед нами складним багатовимірним явищем, яке вбирає в себе весь спектр людської діяльності. Багатоукладність моди дозволяє усвідомити не лише речове оточення радянської людини протягом її історії, але й відбиття в ньому соціально-економічних, політичних та ментальних змін суспільства, що перебували на стадії формування специфічних взаємовідносин та побудови нового державного ладу.

Джерела та література

1. Васильев А. А. Этюды о моде и стиле / Александр Александрович Васильев. – М. : Альпина нон-фикшн, 2007. – 560 с.
2. Стриженова Т.К. Советский костюм за 50 лет / Татьяна Константиновна Стриженова // Журнал МОД. – № 3 – 1967. – С. 25-31.
3. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история Советской России в 30-е годы: город / Шейла Фицпатрик. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 336 с.
4. Тканко З. О. Мода в Україні ХХ століття / Зиновія Олексіївна Тканко. – Львів : Артос, 2015. – 236 с.
5. Коворичий О. О., Тканко З. О. Моделювання костюма в Україні ХХ століття / Навчальний посібник / Олександр Олександрович Коворичий, Зиновія Олексіївна Тканко. – Львів : Брати Сиротинські, 2000. – 96 с.
6. Ольшанский Д.В. Психология масс / Дмитрий Вадимович Ольшанский. – СПб : Питер, 2001. – 368 с.
7. Терешкович Т.А. Словарь моды. Терминология, история аксессуаров / Татьяна Анатолиевна Терешкович. – Мн. : Хэлтон, 2000. – 464 с.
8. Михалева К.Ю. Концепции моды в классической социологической теории: часть первая (Г. Спенсер, Г. Зиммель, Ж.-Г. Тард) / Катерина Юрьевна Михалева // Вестник Московского университета. Социология и политология. – 2011 – №3. – С. 67-85.
9. Гофман А.Б. Мода и обычай / Александр Бенционович Гофман // Рубеж (альманах социальных исследований). – 1992. – № 3. – С. 123-142.
10. Шепель О. Н. Зарождение советского костюма в условиях массовизации общества / Олег Николаевич Шепель // Ярославский педагогический вестник – 2011. – Т. I (Гуманитарные науки), № 4. – С. 292-295.
11. Плеханова Е.О. История костюма, текстильного и ювелирного искусства. Учебно-методическое пособие для студ. / Елена Олеговна Плеханова. – Ижевск : ИИИД, 2009. – 188 с.
12. Визуальная антропология: режимы видимости при социализме / [Под редакцией Е.Р. Ярской-Смирновой, П.В. Романова (Библиотека Журнала исследований социальной политики)]. – М. : Вариант, ЦСПГИ, 2009. – 448 с.
13. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. – Ч 1. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – 445 с.
14. Каминская Н. М. История костюма. Учебное пособие для средних специальных учебных заведений швейной промышленности / Надежда Михайловна Каминская. – М. : Легкая индустрия, 1977. – 128 с.
15. Хан-Магомедов, С. О. Конструктивизм – концепция формообразования / Селим Омарович Хан-Магомедов. – М. : Стройиздат, 2003. – 576 с.
16. Цесевичене О.А., Юдова А.Ю. Русская мода и конструктивизм / Ольга Александровна Цесевичене, Анастасия Юрьевна Юдова // Креативные основы художественного образования: материалы международной научно-практической конференции, 28-30 марта 2011 г.: сборник статей. – Екатеринбург, 2011 – С. 88-92.
17. Положение о фондах премирования за достижения по выполнению и перевыполнению промфинплана, а также за изобретения, технические усовершенствования и рационализаторские предложения // Библиотека нормативно-правовых актов СССР – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_3764.html.

Glushko Y. S. Basic Tendencies of the Soviet Ukraine's Fashion Development in 20ies – 30ies of XX century.

The article traces the influence of social-cultural processes in soviet society 1920–1930th on the genesis of fashion. The author reveals the theoretical concept of fashion phenomenon, traces changes in fashion tendencies and explores the process of soviet clothes transformation in the depending of economical, political, social and cultural conditions of the soviet society development. Also the author traces the influence of the avant-garde art on the creating of the soviet stream in the constructive line of clothes.

Key words: Stalin's modernization, NEP, soviet fashion, soviet clothes, working clothes.

Глушко Ю. С. Основные тенденции развития моды советской Украины 20–30-х гг. XX ст.

В статье исследуется влияние социально-культурных процессов в украинском советском обществе 1920-30-х гг. на генезис моды. Автор раскрывает теоретическое понятие феномена моды, прослеживает изменение модных тенденций и рассматривает процесс трансформации советского костюма в зависимости от экономических, политических, социальных и культурных условий развития советского общества. Также исследовано влияние авангардного искусства на разработку концепта советского течения конструктивистской линии одежды.

Ключевые слова: сталинская модернизация, НЭП, советская мода, советский костюм, прозодежда.